

основних інструментів управління державою та складовою правосвідомості суспільства. Її формування є доволі довготривалим та складним процесом, який залежить від багатьох різноаспектних факторів. На даному етапі, Україна перебуває на шляху трансформації власної правової ідеології, реформування системи права в цілому та поширення нових принципів, теорій та ідей. А основоположним напрямком розвитку держави є впровадження європейських правових стандартів та принципів і, як наслідок, європеїзація державної політики та формування європейського правового простору.

Література

1. Калітинський В.М. Правова ідеологія: філософсько-правовий погляд. *Наше право*. 2016. № 1. С. 163-168.
2. Пампура М.В. Зміст та особливості правової ідеології як складової правосвідомості в умовах системної трансформації українського суспільства. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 10-15. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/pravo_2017_1_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/pravo_2017_1_4%20(1).pdf) (дата звернення: 18.04.2020).
3. Маркович Х. Правова ідеологія як основа формування громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 855. С. 418–423.

УДК 123.1+340.11(043.2)

Бригінець А.В., студентка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Череватюк В.Б., к.і.н., доцент

ПРАВО І СВОБОДА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Дослідження фундаментальної проблематики свободи через складність та множинність підходів для її вирішення потребує осмислення з теоретичного боку та вирішення з практичного на відповідному конкретному етапі людської цивілізації. Це обумовлюється тим, що кожне покоління трактує по-різному свободу, а проблема втілення її в праві тривалий час викликає безліч дискусій [1, с. 159].

У свідомості багатьох індивідів свобода асоціюється з відсутністю внутрішніх і зовнішніх обмежень, безкарністю та вседозволеністю. Це не сприяє становленню традицій законслухняності, а навпаки посилює вплив правового нігілізму. Зміцнення державності та порядку в правовій і політичній сферах, без яких розвиток громадянського суспільства є немислимим, повинні спиратися на стійкий ідеологічний фундамент. Слід визнати юридичне розуміння свободи як категорії права, що протистоїть розумінню свободи як вседозволеності та перешкоджає «розмиванню» підвалин правосвідомості й правової культури суспільства. Адже, як

слушно зазначив італійський юрист і громадський діяч Бруно Леоні, свобода, перш за все, — це поняття правове, тому що з нього із необхідністю випливає цілий комплекс правових наслідків [2; 3, с. 18].

Межі розуміння категорії «свобода» надзвичайно широкі. У широкому або філософському розумінні свобода — стан незв'язаності людської волі, спрямованої на задоволення індивідом своїх потреб та інтересів. Водночас це специфічний спосіб буття людини у світі природного, надприродного або соціального детермінізму, об'єктивних законів буття; це можливість і здатність людини бути творцем власних вчинків і поведінки, нести за них відповідальність.

На противагу цьому, вузьке розуміння свободи як суб'єктивної можливості людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, засновані на конституційних правах та свободах [6, с. 805], слід вважати наближеним до юридичного розуміння. В юридичній науці вже тривалий час прийнято говорити про широке й вузьке трактування держави, права, про неоднозначне смислове навантаження інших юридичних явищ. Тієї ж логіки потрібно дотримуватись і при з'ясуванні герменевтичного аспекту права як міри свободи [2].

Різноманіття тлумачень прав і свобод людини обумовлюється тим, що вони розглядаються крізь призму соціальних структур тієї або іншої держави, у межах і стосовно якої права людини можуть бути здійснені [5].

Основні права особистості мають недержавне і неюридичне походження. Держава не може відібрати в людини властиві їй від народження фундаментальні права, хоча вона може або поважати і гарантувати, або порушувати і придушувати їх. З розвитком суспільства обсяг прав і конкретний їх зміст змінюються і розширюються, але самі основні права залишаються незмінними, відбиваючи сталість основних якостей роду людського. Незалежно від конкретних етапів розвитку суспільства і законодавчих норм існують базові моральні принципи і права людини. Маючи для людства вищий ціннісний статус, вони виступають зовнішнім критерієм, універсальною мірою оцінки будь-якого суспільного ладу.

Щоб право відповідало ідеї свободи, у ньому мають міститись одночасно і визначення здійснення, і те, що має бути здійснено. Саме свобода знаходить у праві своє здійснення, і вона не обмежена в ньому. Адже сама ідея у визначенні поняття свободи полягає в тому, що свобода цілком здійснюється. Тому обмежується не свобода, а право [5].

Говорячи про такі поняття як свобода та право, варто згадати видатного філософа Гегеля та його працю «Філософія права» [6]. Геґель прямо вказує на те, що визначення права не повинне мати відбитка негативності і бути чимось обмежувачим стосовно свободи. Навпаки, право стосовно свободи має стверджуюче начало. Через це свобода має можливість виступати в праві як така, що затверджується і присутня у

процесі його реалізації. У свою чергу визначення права має ґрунтуватись на понятті свободи. У праві свобода має реалізувати себе як свобода, котра має наявне буття. Інакше кажучи, взаємозв'язок наявної реальності й ідеї свободи складає зміст поняття права. Звідси поняття «право» необхідно визначати як наявне буття свободи. Як складова частина свободи право є щось, що має бути підлеглим свободи. Але виходячи з того, що більш змістовне визначення свободи є суттю не тільки права, але й обов'язку, права мають завжди співвідноситися з обов'язками [5; 6].

Ступінь реалізації свободи обмежується умовами реалізації права. Умови є системою координат, що має певну визначеність. Чим менше визначені вихідні параметри умов, тим у меншому ступені свобода досягається. Свобода як атрибут чого-небудь може лише вказувати на міру освоєння майбутнього, а точніше, бути мірою влади над майбутнім. Тому свобода дій не може мати характер абсолютності. Вона завжди відносна в межах сформованої соціальної практики і можливих форм її перетворення.

Права й обов'язки як протилежності заперечують і одночасно обумовлюють один одного. За Гегелем, право характеризує «наявне буття вільної волі» і в такий спосіб право містить у собі наявне буття усіх визначень свободи, що у відношенні суб'єктивної волі є її обов'язки. Він відзначає, що «деякому праву з мого боку відповідає в іншому деякий обов'язок. Інакше кажучи, інший зобов'язаний поважати моє право» [6, с. 327].

Виконання певного обов'язку дає відповідне право. Обов'язок – міра необхідності, що визначає умову реалізації майбутнього. Обов'язки за часом здійснюються раніше, ніж формується право.

Взаємозв'язок прав і обов'язків дає у своєму підсумку реальний ступінь свободи, але при цьому може утворитися залишок, отриманий у результаті того, що одна зі складових була більша за своїм розміром, ніж інша. Якщо залишиться більше обов'язків, виявиться примус. Якщо права не будуть урівноважені обов'язком, з'явиться можливість свавілля [5].

Отже, свобода як категорія права — це форма самовизначення суб'єктів права стосовно вибору своїх життєвих цілей та засобів їх досягнення. Кожний, хто бажає одержати яке-небудь право, що давало б йому визначену повноту свободи, має узяти на себе відповідні обов'язки, тобто такі обов'язки, що впливають з цього права. Інакше використання тільки свого права без виконання пов'язаних з ним обов'язків може бути як абсолютним, так і відносним.

Література

1. Мережка А.А. Юридическая герменевтика и методология права. *Проблеми філософії права*. Київ; Чернівці: Рута, 2018. Т. I. С. 159-162.
2. Донченко О.П. Свобода як всезагальний принцип права. *Проблеми філософії права*. 2015. Т. III. С. 307-310.

3. Леони Б. Свобода и закон / пер. с англ. В. Кошкина; под ред. А. Куряева. Москва: ИРИСЭН, 2008. 308 с.

4. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2014. 992 с.

5. Гаврилов М.І. Право як міра свободи. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2016. № 1. С. 20-24.

UDC 340.114.5(043.2)

Verbinets Veronika, Student,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine
Scientific adviser: Vodolaskova K.Yu., Ph.D

THEORETICAL-LEGAL BASIS OF LEGAL CONSCIOUSNESS AS FORMS OF SOCIAL CONSCIOUSNESS

Law acts as a regulator and mediator in social relations. It arises on the basis of conscious position and attitude towards certain legal issues of public units - population. At the same time, law defines and shapes these views, which are called consciousness (justice as its form). Thus, the categories of law and law-making are inextricably linked to the concept of legal consciousness.

Legal consciousness is a specific form of social consciousness, a system of reflection of legal reality in the form of legal knowledge, assessments, legal frameworks, value orientations that determine the behavior of people in legally significant situations [2, p. 192].

Legal consciousness is a complex phenomenon consisting of several structural elements:

- Psychological
- Ideological
- Behavioral [1, p. 462].

Legal consciousness performs the following functions:

1. Cognitive, aimed at the knowledge of legal reality and as a consequence - the formation of legal knowledge. The cognitive function of justice is that the perception and comprehension of legal phenomena leads to the identification of general patterns, the establishment of events, actions, states, signs, and the like.

2. An appraisal that assesses specific life circumstances as legally significant.

3. Regulatory, which has a direct impact on human behavior, on public relations through legal knowledge, assessments, feelings, motives and attitudes. The regulatory function of justice is realized through a system of motives, value orientations, legal systems, which act as specific regulators of behavior and have special mechanisms of action. Yes, information about legal norms gives the subjects of law a complex of psychological reactions: emotions,